

GRØNLANDS LANDSRÅD OG SPIRITUSSEN

Af Jørgen Hertling

Nytåret 1955 huskes og vil blive husket i Grønland. I dag, 13 år efter, er det dog stadig ikke nemt at gisne om, hvorvidt denne nytårsdag vil blive erindret for det ondes eller for det godes skyld.

Foreløbig var vel de fleste i Grønland stolte og følte sig i øvrigt ganske vel tilpas. Folket havde vundet en demokratisk sejr! Spiritussen var fri!

På mødet i 1954 var Grønlands landsråd med 9 stemmer mod 2 gået ind for at afskaffe den upopulære og udemokratiske spiritusrationering og at frigive salget af malt og spiritusholdige drikke. Statsministeriet havde ved bekendtgørelse af 15. december 1954 stadfæstet rådets indstilling herom.

Det er et ikke ukendt fænomen, at man bliver flov, når man har fået gennemtrumfet sin vilje efter en hård og stædig kamp. Referaterne fra landsrådsmødet i 1955 giver da også et indtryk af en vis resignation. I formandens redegørelse tales der i forsigtige vendinger om „betydelig stigning i forbruget navnlig af øl, snaps og frugtvin“. „Det forøgede spiritusforbrug har sine steder givet sig udslag i en stigning i kriminaliteten“, hedder det videre.

Kun 5 af landsrådets menige medlemmer følte trang til at give deres mening til kende. En ville henstille, at hjemmebrygning af undergæret øl blev forbudt ved lov. En anden så fremtiden i møde med bange anelser, når han tænkte på spiritusrestaurationerne. Formanden mente, at der var trang til at indføre begrænsende regler vedrørende handel med og udskænkning af spiritus.

Det følgende år blev møderne praktisk talt startet med spiritusdebat. Umiddelbart efter de traditionelle åbningstaler gav overlæge dr. med. Carl Clemmesen i et lukket møde redegørelse over sine indtryk af spiritusproblemerne i Grønland.

Man havde nu levet i spiritusfrihed i halvandet år, og bedømmelsen af spiritus-situationen var blevet mere farverig. Nu talte medlemmerne om „foranstaltninger, der eventuelt kunne begrænse spiritusmisbruget“. Et af medlemmerne havde fra det lokale „Blå Kors“ modtaget henstilling om, at der tildeltes foreningen et hus, der kunne betegnes „redningshjem“, hvor alkoholikere kunne indlægges.

Man talte om udsendelse af flere film fra Danmark om bekæmpelse af spiritusmisbrug, og et af medlemmerne fremsatte et forslag om nedsættelse af et „ædruelighedsnævn“.

Imidlertid havde samtlige kommunefogeder, kommunalbestyrelsesformænd og overbetjente overfor politimesteren oplyst, at tilfælde af berusere på offentlige veje havde været aftagende. Dette havde formentlig beroliget forsamlingen, og efter en række meningsudvekslinger vedtog rådet at udsætte den endelige behandling af forslaget om oprettelse af ædruelighedsnævn til samlingen 1957.

Efter et i denne henseende magert år tog landsrådet påny fat på spiritusproblemet i 1958. Under behandlingen af bestemmelser om standsning af udhandling og udskænkning af spiritus under visse omstændigheder udtalte formanden, at bestemmelsen var udtryk for en nødværgeforanstaltning fra samfundets side.

Det anvendte ordforråd var noget kraftigere ved næste landsrådssamling. Et af medlemmerne appellerede til „i fællesskab at finde udvej for forbedring af de efterhånden uholdbare tilstande, inden der sker uoprettelige skader“. En anden fandt „at spiritussen var en af de største prøvelser, Grønland havde været ude for i de seneste år“. Et tredje medlem udtalte: „Her er en fælles fjende, og alle – uanset alder – må være med til at bekæmpe ondet“.

Debatten i 1960 var derimod præget af det bebudede materiale fra samfunds-forskningsudvalget.

Der var mange, der åndede lettet op, da udvalget for samfundsforskning i Grønland i 1961 afgav rapport om alkoholsituationen i Vestgrønland. Ganske vist havde udvalget allerede på et tidligt tidspunkt fastslået, at der i året 1959 var forbrugt gennemsnitlig 7,3 l ren alkohol pr. person på 14 år og derover, hvilket forbrug var på højde med det gennemsnitlige forbrug i det øvrige Danmark for 50 år siden og ca. 50 % højere end det gennemsnitlige alkoholforbrug i det øvrige Danmark i 1958, men disse oplysninger var fortonet ud i det fjerne, da man nåede til udvalgets afsluttende betragtninger:

„Som påvist i de foregående afsnit mener Udvalget for Samfundsforskning i Grønland, at der ikke er grundlag for den antagelse, at det vestgrønlandske samfund *som helhed* sundhedsmæssigt, socialt og økonomisk er skadet af alkoholforbruget“, var udvalgets konklusion.

Udvalgets optimistiske holdning overfor spiritusforbruget i Grønland må formentlig bedømmes på baggrund af en række statistiske oplysninger, der blandt andet påviser, at det samlede alkoholforbrug i Grønland fra 1954 til 1959 var gået ned med godt 20 %. Eller sagt på en anden måde, at det årlige alkoholforbrug pr. indbygger over 14 år i Vestgrønland målt i liter 100 % alkohol siden spiritussens frigivelse var dalet fra 9,7 liter til 7,3 liter.

Om forbrugets fordeling på de enkelte grønlandske husstande oplyste Samfunds-forskningsudvalget, at den mest forbrugende femtedel af husstandene havde konsumeret ca. halvdelen af det samlede alkoholforbrug.

„Alkoholsituationen i Vestgrønland“ var tilsendt landsrådets medlemmer, før de samledes i Godthåb til årets landsrådsmøde, som indledtes den 8. august 1961.

Til dette møde var der endvidere afgivet en betænkning fra det af landsrådet under samlingen 1959 nedsatte spiritusudvalg.

Til udvalgets nærmere undersøgelse og overvejelse havde landsrådet i 1959 formuleret en række konkret stillede forslag og spørgsmål, som var grupperet således :

- A. Forbud mod enhver form for hjemmebrygning og hjemmebrænding.
- B. Foranstaltninger mod misbrug af importeret øl og spiritus.
- C. Strengere fremfærd overfor personer, der begår lovovertrædelser i spirituspåvirket tilstand.
- D. 1) Muligheden af at hjemle og gennemføre særlige foranstaltninger overfor personer, der i deres hjem jævnligt optræder i spirituspåvirket tilstand til gene eller fordærv for derværende børn *samt*
2) Henstilling til de lokale børneforsorgsudvalg om aktivisering af deres virksomhed.

Under hver af ovennævnte grupper var der stillet en række detaljerede forslag og spørgsmål.

Medens rapporten fra samfundsforskningsudvalget givetvis har virket dæmpende på de af landsrådets medlemmer, som havde været tilbøjelige til at komme i harnisk under spiritusdebatterne, måtte betænkningen fra spiritusudvalget ligefrem have været nedslående for dem, som trods alt gerne så konkrete bestræbelser mod „samfundets ødelæggende fjende“ med kontante forholdsregler.

På grundlag af de foretagne undersøgelser og ud fra bedste overbevisning forkastede spiritusudvalget så godt som alle af landsrådets forslag og spørgsmål fra 1959, tværtimod kunne udvalget udtale, „at den største del af befolkningen forstår at omgås stærke drikke på en fornuftig og ansvarsbevidst måde“. Baggrunden for denne udtalelse kan formentlig stamme fra samfundsforskningsudvalgets undersøgelser over 204 grønlandske husstandes forbrug af alkohol. Samfundsforskningsudvalget havde selv taget forbehold, idet de undersøgte husstande kun udgjorde et mindre udsnit af samtlige grønlandske husstande, og idet det angivne forbrug var undervurderet.

Såvel Samfundsforskningsudvalget som Spiritusudvalget gik let hen over, at $\frac{1}{5}$ af husstandene i Grønland drak halvdelen af det særdeles brave forbrug af spiritus. I et samfund, som var ved at gennemgå strukturændring med deraf følgende sociale problemer, burde en sådan viden ikke have været bagatelliseret.



Udvalget fandt ikke anledning til at foreslå indførelse af rigoristiske landsomfattende foranstaltninger på daværende tidspunkt. Derimod kunne udvalget indstille gennemførelse af følgende foranstaltninger:

- a) forhøjelse af afgiften på de billige frugtvine,
- b) at henvendelse rettes til Den kongelige grønlandske Handel om standsnings af udhandling af snaps på halvflasker,
- c) at det fremtidigt fastsættes som vilkår i restaurationsbevillingerne, at personer under 18 år ikke uden i selskab med forældre eller værge må opholde sig i restaurationslokalerne på tidspunkter, hvor der er åbent for udskænkning, og
- d) at henvendelse rettes til kulturrådet om en udvidet alkoholagation, navnlig gennem de oprettede ungdomsudvalg.

Spiritusudvalget fremhævede som sin opfattelse, at der var en nøje sammenhæng mellem spiritusproblemet og det sociale udviklingstrin, Grønland på daværende tidspunkt befandt sig på. Med erfaringerne fra det øvrige Danmark in mente var der grund til at tro, at spiritusproblemet ville formindskes i takt med en forbedring af den grønlandske befolknings levevilkår.

Som skik er, havde rådet også i denne samling nedsat et arbejdsudvalg blandt rådets medlemmer til at gennemdrøfte dagsordenspunktet 4z „Beretning fra landsrådets spiritusudvalg“. Dette udvalg havde måttet tygge sig igennem såvel rapporten

fra Samfundsforskningsudvalget som betænkningen fra Spiritusudvalget og måtte lave sin egen udtalelse. Det interne udvalgs udtalelse var imidlertid en lidt forkortet udgave af „betænkningen“, ja selv dette udvalg har ikke kunnet nære sig for at konstatere, „at den største del af befolkningen forstår at omgås stærke drikke på en fornuftig og ansvarsbevidst måde“.

Da dagsordenspunkt 4z blev forelagt for det samlede råd, var der foruden formanden kun ét medlem, der havde lyst til at tage ordet.

Dagsordenspunkt 4z var sidste punkt på dagsordenen dette år, og rådets medlemmer kunne rejse hjem i forvisning om, at det ikke var så galt med spiritussituationen i Grønland, men intetanende om, at importen af spiritus og vin netop dette år steg påfaldende, nemlig spiritus med ca. 50 %, vin med ca. 45 %, medens stigningen af ølimporten med 50 % til 4,5 mill. ½ fl. fandt sted i 1962.

År	Spiritus 1.000 l	Vin 1.000 l	Øl mill. ½ fl.
1959	48,6	120,3	3,0
1960	52,4	123,1	2,7
1961	78,3	177,0	3,0

Til trods herfor fandt det af landsrådet i 1961 nedsatte embedsmandsudvalg, at den aktuelle udvikling med hensyn til spiritusproblemerne i Grønland ikke har givet embedsmandsudvalget anledning til fremsættelse af særskilt beretning til landsråds-samlingen 1962.

De følgende års spiritusdebatter i Grønlands landsråd var uden dramatik. Nu var det spiritusordningerne i Thule og Østgrønland, der var sat på dagsordenen. Kogesprittens begyndende indflydelse på alkoholsituationen kunne ikke overdøve de sagkyndige fra 1961.

Alt imedens fortsatte den stigende tendens i importtallene:

År	Spiritus 1.000 l	Vin 1.000 l	Øl mill. ½ fl.
1962	111,5	169,8	4,5
1963	125,3	151,6	5,1
1964	172,1	183,7	7,9
1965	205,3	192,9	8,6

Profetierne fra 1961 kunne ikke længere mane til nøgternhed, da landsrådet samledes til det ordinære møde i efteråret 1966. Forventningerne om fornuftigere spiritusforbrug i takt med den forbedrede sociale udvikling i Grønland holdt ikke stik. Landsrådets medlemmer måtte påny tage bladet fra munden. Igen måtte man til at konstatere, at alkoholforbruget *var* et alvorligt samfundsproblem i Grønland.

De fleste af rådets medlemmer havde påny fået mod til at udtale sig. „Ikke så få fædre var idag ude af stand til at forsørge deres familier på grund af spiritusmisbrug. Flere og flere ganske unge mennesker forårsagede stor sorg for deres forældre på grund af misbrug af spiritus, og antallet af kriminelle unge af samme grund var stigende. Mange grønlandske tjenestemænd var ude af stand til at gøre deres arbejde ordentligt længere, og det samme gjaldt frierhververne: fiskere og fangere“.

„I mange tilfælde havde man givet dygtige grønlandere et stort ansvar i erhvervslivet, men ofte kunne de ikke klare arbejdet på grund af spiritusmisbrug“.

„Mange unge beredte deres forældre store skuffelser, fordi de var begyndt at drikke og kom hjem og lavede ufred“.

„Enhver, der tænkte realistisk, måtte indrømme, at indførelsen af spiritus i Grønland havde medført mindre fremskridt og stor skade for mange mennesker“.

„De mange goder, som i disse år blev indført i Grønland, var i stedet for at blive til virkelig gavn for befolkningen, kommet den til skade på grund af den modbydelige ting, der hed spiritus“.

„Efter syndfloden var det spiritussen, der havde givet menneskene de største problemer“.

Sådan var et udpluk af de mange ord, der blev brugt dette efterår.

Landsrådets interne spiritusudvalg fremsatte forslag om en række foranstaltninger, som nu dels er gennemført dels henvist til nærmere undersøgelse, nemlig:

1. at der indføres totalt forbud mod hjemmebrygning af alkoholiske drikke, samtidig med at malt og humle udgår af handelens varesortiment.
2. at der indføres forbud mod salg af kogesprit til private.
3. at der indføres forbud mod, at drikke med mere end $2\frac{1}{4}$ vægtprocent alkohol opbevares synligt i butikkerne.
4. at afgiften på øl, vin og spiritusosa sættes op.
5. at bevillinger til salg af spiritus fra butikker gøres betinget af, at vin og spiritusosa ikke forhandles i mindre end $\frac{3}{8}$ liter flasker, og at KGH følger samme regel.

Endvidere foreslog udvalget, at der ved landsrådets initiativ og på landsrådets bekostning blev nedsat en ædruelighedskommission med 7 medlemmer, 4 udpeget af Grønlands landsråd og 3 af ministeren for Grønland.